

АЛЕКСАНДЪР НИЧЕВ

(1922–1988)

На 17 ноември 1988 г. почина видният учен – класически филолог и преводач проф. д-р Александър Ничев. Посветил целия си живот на преподавателска, научноизследователска и преводаческа дейност, той остави непреходни ценности за българската наука и култура. Роден е на 11 май 1922 г. в с. Медковец, Михайловградско. Завършва средното си образование във Варненската мъжка гимназия – класически отдел, а висшето – в Софийския университет „Климент Охридски“ – специалност класическа филология (1945). През 1965 г. специализира новогръцка филология в Атина. През 1948 г. защитава докторска дисертация в Софийския университет, а през 1972 г. става доктор и на Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“. Преминава през различните степени на университетската йерархия: асистент от 1949 г., доцент от 1957 г. и професор от 1963 г. През тези години заема редица отговорни длъжности: декан на Факултета по западни филологии (1970–1972), ръководител на Катедрата по класическа филология (1970–1978), член на Академичния съвет на Софийския университет (1965–1973), член на Специализирания научен съвет по езикознание при Единния център за език и литература и на Университетския редакционен съвет. Той е бил и главен редактор на *Годишник на Софийския университет. Факултет по класически и нови филологии*, а в последно време – и на университетската поредица *Филология*.

А. Ничев е учен с международна известност, която се дължи главно на научните му постижения в областта на Аристотеловата драматическа теория. Двете монографии *L'énigme de la catharsis tragique dans Aristote* (1970) и *La catharsis tragique d' Aristote. Nouvelles contributions* (1982) бяха посрещнати с голям интерес в чужбина и получиха високи оценки в повече от 40 рецензии. Застъпваната от А. Ничев естетическа теория за трагическия катарзис у Аристотел бе приета положително от световната научна критика и името му стана известно сред представителите на класическата филология в цял свят. Съвсем не е случайно, че след появата на първата му книга А. Ничев бе удостоен с международната награда „Готфрид фон Хердер“ (1982). За тази книга белгийското списание *Antiquité classique* писа: „Ето една книга, която ще направи епоха, тъй като поднася едно ново и убедително според нас решение на въпроса“. А в *Годишник на Женевския университет* А. Ничев се определя като „един от големите днешни познавачи на Аристотел“.

Разбира се въпросът за тълкуването на трагическия катарзис у Аристотел е вълнувал автора още в началото на научната му дейност и това личи от редицата изследвания, посветени на тази тема и предшествуващи обстояните му цитирани монографии. Първата му докторска дисертация е на тема *Амическата трагедия в нормите на Аристотел*, а втората – *L'énigme de la catharsis tragique dans Aristote*.

Тук не е възможно да цитирам всичко излязло под перото на А. Ничев в областта на старогръцката литература и естетика (за по-пълни сведения вж. статията до случай шестдесетгодишнината му в *Съпоставително езикознание*, VII, 1982, № 5, стр. 60–62). Ще добавя само статията му *Encore une fois sur la hamartia aristotélicienne* (*Филология*, 1987, № 17–18, стр. 3–7).

Творческият портрет на А. Ничев би бил непълен, ако пропусна дейността му като учен – българист и ерудиран езиковед. Имам предвид преди всичко двете му големи изследвания: „*Четириезичният речник*“ на *Даниил* (1977) (вж. рецензия за него в *Съпоставително езикознание*, V, 1980, № 1, стр. 55–57) и *Костурският българо-гръцки речник от XVI век* (1987) (вж. рецензии за него в *Съпоставително езикознание*,

XIII, 1988, № 4–5, стр. 163–167). Тези книги са ярка защита на българската национална кауза, като втората изигра и ролята на опровержител на ненаучни схващания и изобличител на фалшификации.

Не малко са изследванията на А. Ничев в областта на българо-гръцките литературни и езикови отношения (вж. и стр. 61 на цитираната статия за шестдесетгодишнината му). От по-новите му работи ще спомена само *Adaptation phonétique des emprunts grecs en bulgare* (*Balkan Studies* [Thessaloniki], XXV, 1984, № 2, стр. 410–423). Тук трябва да отбележа, че той е представял България в Гърция според културната спогодба между Софийския и Солунския университет за проучване на гръцко-българските езикови връзки. Освен това като специалист-грецист А. Ничев е бил командирован в Италия и Гърция през 1985 и 1986 г. от Главното управление на архивите при Министерския съвет на НРБ, като във Ватиканската библиотека и в библиотеките в Солунските манастири е открил и проучил важни паметници, отнасящи се до средновековната история на България. Тези документи са предадени на българските историци за ползване.

А. Ничев обогати лексикографската литература с обстойни етимологии (около 400 на брой, публикувани в български периодични издания) на думи от латински и гръцки произход в българския език.

За разностранната научна дейност на А. Ничев свидетелствува и монографията му за Алеко Константинов (1964), в която се изтъква значението на големия писател като родоначалник на нов етап в развитието на българския критически реализъм.

А. Ничев беше съчетание на научен изследовател и майстор на художествения превод. Той е автор на пълните преводи в стихове на трагедиите на Есхил (две издания), на Софокъл (две издания), на част от трудовете на Еврипид, Сенека, Плавт, Теренций, Менандър. Връх на поетическото превъплъщение на български език на антична драматическа поезия е пълният превод на комедиите на Аристофан (1985). Този изключително труден за превеждане поет е получил своя, бих казала, гениален български еквивалент. Уместно е да изтъкна, че точността на превода, към която авторът винаги се е стремил, не е за сметка на художественото въздействие на Аристофановия текст. Впрочем това се отнася за всички поетически преводи на А. Ничев. Освен това те се отличават със сценичност, поради което трагедията *Антигона* бе поставена на сцената на Народния театър „Иван Вазов“ от гръцкия режисьор Такис Музенидис. Тогава за първи път от българска сцена прозвучаха стиховете на великия поет Софокъл, за да направят дълбоко впечатление и на зрителите, и на литературната, и на театралната критика. За това сътрудничество с Народния театър Н. Лилиев написа прекрасни редове за А. Ничев в своята предсмъртна статия *За художествения превод*. По-късно на сцената на Народния театър за младежта бе поставена Еврипидовата *Електра*, която предизвика възторжени отзиви. С успех са били представяни и редица други трагедии и комедии в превод на А. Ничев на театрални сцени и като радио- и телевизионни постановки.

А. Ничев превеждаше и проза: Лукиан – *Диалози* (1971), Аристотел – *Поетика* (1975) и *Реторика* (1982). Тази дейност също получи положителни оценки. Длъжна съм да отбележа, че *Реторика* се яви за първи път в български превод благодарение на готовността на А. Ничев да се справи с един крайно труден текст. Защото и оригиналът предлага много текстологични проблеми, и защото е на старогръцки език, и защото е на Аристотел. Качествата на преводите на А. Ничев са безспорни, но, за да дам по-нагледна представа за огромния труд, извършен от преводача, ще изразя количествено преводите му на поезия – общо около 48 000 стиха, на проза – около 775 страници.

Освен това ми е известно, че още като студент А. Ничев превежда от италиански трагедията в стихове *Саул* от Виторио Алфиери. В последно време той преработи превода си и го подготви за печат.

Научно-изследователската и преводаческата дейност на А. Ничев е тясно свързана с дисциплините, които е преподавал в университета (1958–1988): старогръцки език, латински език, новогръцки език, история на античната литература, и преди всичко история на старогръцката литература. Той е бил ръководител на аспиранти, писал е рецензии на дисертации, на хабилитационни трудове, на преводи, автор е и на учебници и хрестоматии по антична литература и др. Този удивително работоспособен човек има около 250 публикации. А. Ничев е участвувал в научни конгреси, конференции и симпозиуми в България и в чужбина, като е представял достойно българската наука. Чел е лекции в Париж, Атина, Солун, Будапеща, Скопие, Берлин, Варшава.

Освен голямата международна награда „Готфрид фон Хердер“ А. Ничев получи и следните отличия: орден „Кирил и Методий“ – I степен (1981), наградата на Съюза на българските писатели за пълните преводи на Есхил и Софокъл (1965 и 1968) и наградата на Съюза на преводачите в България за пълния превод на Аристофан (1987).

Ако трябва накратко да характеризирам авторитетния преподавател, талантивия учен и блестящия преводач проф. д-р Ничев, трябва да отбележа, че той беше влюбен в работата си, вършеше я системно, вечно, вискателно и вдъхновено, тя беше смисълът на живота му. Смъртта преждевременно сложи край на още много негови замисли, но и това, което той направи през творческия си път в продължение на повече от четиридесет и пет години, остава завинаги голям и ценен влог във фонда на българската наука и култура.

Зорка Попова